

Rika och fattiga spelar kula

BOKANMÄLAN

Hur inkomster och förmögenheter skapas och hur deras fördelning mellan samhällets invånare ser ut och bestäms har alltid intresserat ekonomer, såväl akademiskt som populärvetenskapligt. Sedan Thomas Pikettys kontroversiella bok *Capital in the Twenty-First Century* publicerades (Piketty 2014; boken publicerades först på franska 2013 och en svensk utgåva förväntas under 2015) har dock diskussionerna intensifierats. På så sätt kunde knappast Per Molanders essä *Ojämlighetens anatomi* ha publicerats mer lägligt: Nu blir den ytterligare ett inlägg i den dagsaktuella debatten om ekonomisk jämlikhet och ojämlikhet.

Essän är en populärvetenskaplig blandning av allehanda fält inom samhällsvetenskaperna: Perspektiv från nationalekonomi, ekonomisk historia, statskunskap och politisk filosofi trängs på de 220 sidorna. Och det är underhållande läsning, om än mer "populärt" än "vetenskapligt" hållet.

Molanders huvudtes är att den ekonomiska ojämlikheten i ett samhälle alltid kommer att öka fram till dess att politiskt agerande sätter stopp. Till grund för detta använder han en enkel förhandlingsmodell à la John Nash: Två aktörer producerar ett gemensamt överskott och förhandlar sedan om hur detta överskott ska fördelas dem emellan. I en situation där de två aktörerna är identiska och bidrar med lika mycket arbete, kunskap osv, är det naturligt att föreställa sig en jämvikt där också överskottet delas lika. Molander menar att alla människor i ett historiskt perspektiv bör betraktas som lika och att det därför

är just denna jämvikt, där resurserna fördelas lika, som är den utgångspunkt som alla andra fördelningar måste utvärderas gentemot.

Denna jämlika jämvikt är dock inte stabil, menar Molander, och pekar på hur de två aktörernas förhandlingsstyrka kommer att påverkas av vilka resurser de har i ingångsläget. Den som har mer kommer att kunna kräva mer i en förhandlingssituation eftersom hon är bättre rustad att klara sig på egen hand och leva på redan existerande tillgångar om förhandlingen skulle strandas. Den som har mindre har inte denna möjlighet och kommer därför att bli den som går förlorande ur förhandlingen. På så sätt kommer tidigare existerande ojämlikheter (som i Molanders modell uppkommer mer eller mindre slumpmässigt) att förstärkas, och i slutändan tillskansar sig en part allt.

För att den här modellen ska fungera behövs en mängd antaganden. Inledningsvis är Molander också öppen med att dessa inte är oproblematiska. Till exempel kan inte resultaten generaliseras för spel med fler än två deltagare (s 78), och de gäller enbart när aktörerna befinner sig på en ekonomisk nivå nära existensminimum eller lägre (s 76-77). Men med hjälp av den typ av svepande argument som fungerar fint i en populärvetenskaplig text (inte minst när tyngdpunkten ligger just på populär snarare än på vetenskaplig) väljer Molander att bortse ifrån de problem som de starka antagandena för med sig. Trots att essän anser sig förklara varför ojämlikhet uppstår på alla samhällets nivåer och mellan dess olika aktörer, menar Molander att en modell med två parter fångar essensen av alla dessa interaktioner. Och trots att modellen enbart används för att dra slutsatser om resursfördelning och vilken politik som ska föras i dagens samhälle menar han att antagandet om att aktörerna befinner sig nära existens-

Per Molander:
Ojämlighetens anatomi,
Weyler förlag, 2014,
220 sidor, ISBN 978-
9-18734-735-1.

minimum är rättfärdigat eftersom det är ”det tillstånd som har gällt för merparten av mänskligheten under merparten av historien” (s 76–77).

Efter att modellen har presenterats betraktas därför alla eventuella tvivel gällande huruvida det verkligen är just den här modellen som kan förklara varför ojämlikhet uppstår som undanröjda. Molander konstaterar att det är politikens och statens uppgift att motverka de ”potentiellt destruktiva” effekterna av individuella drifter (s 113) och att det är den sociala ingenjörskonsten som ska ”skapa stabilitet i en osäker värld” (s 90).

Essän går sedan vidare med att, i tre separata kapitel, diskutera hur liberalismen, konservatismen och socialdemokratien förhåller sig till begreppet ojämlikhet. Dessa tre har valts för att de, enligt Molander, är de tre viktigaste ”ismerna” i västvärlden. Det må så vara, men jag tycker ändå att det är synd att inte en mer renodlad form av socialism finns representerad. Känslan som läsaren får är tyvärr att socialismen har exkluderats eftersom den i alltför hög grad skulle kunna komplicera slutsatsen av de tre ism-kapitlen, som är att det är socialdemokratien som bäst kan hantera frågan om ojämlikhet på det sätt som Molander föredrar, dvs genom att tillskriva politiken och staten en avgörande roll.

Rent generellt är det en mörk bild av världen och mänskligheten som Molander tecknar. Ledare är manipulativa och härskar genom att söndra (s 34). Individer är giriga och deras drivkrafter är destruktiva (s 113). Religion är huvudsakligen ett medel för att bevara status quo och se till att makt och resurser stannar hos dem som redan har dem (s 148–166). Om inte en god och allvetande samhällsplanerare kommer in och styr upp det hela så går det, i Molanders värld, helt enkelt åt fanders.

För läsaren blir det negativa per-

spektivet så småningom ganska tröttamt. Visst finns det dåliga ledare, och destruktiva människor, och visst kan religion uppfattas som bakåtsträvande. Men det finns så många andra väsentliga pusselbitar för den som vill förstå hur samhället, och för den delen dess jämlikhet och ojämlikhet, fungerar. Bland dessa kan nämnas det entreprenörskap och den initiativkraft som människor så ofta visar och som har gett oss sådant som elektricitet, vaccin, bilar och antibiotika samt den generositet och givmildhet som många människor, helt utan politiskt tvång, visar när de väljer att skänka bort delar av sina tillgångar till dem som har mindre än de själva. Sådan givmildhet har dessutom inte sällan religiösa undertoner. Men för sådana pusselbitar ger Molander ingen plats.

Det som saknas i Molanders essä är också det absoluta perspektivet – det finns inte utrymme för att reflektera över att världen, i absoluta termer, är en extremt mycket bättre plats för mänskligheten nu än den någonsin har varit tidigare. I stället ligger fokus uteslutande på det relativa: Vem har mer och vem har mindre? Och det är synd, för det är just i interaktionen mellan de absoluta och de relativa nivåerna som samtalet kring samhällsutveckling och jämlikhet blir riktigt spännande. Hur mycket jämlikhet kan vi ha utan att det påverkar de absoluta nivåerna alltför negativt? Hur hade utvecklingen inom områden som sjukvård och teknik sett ut om ingen hade fått behålla mer än ett minimum av frukten av sitt arbete? Molander säger inte att det är fullständig jämlikhet som är målet (han säger faktiskt explicit att det förmodligen *inte* är det som ska vara målet (s 96)), men vad gäller avvägningen mellan det absoluta och det relativa stannar essän vid att konstatera att det är ett ”genuint svårt” problem (s 191). Som läsare känner jag mig snuvad på konfekten: Det tar slut precis när

det börjar bli verkligt intressant.

Men trots allt är det spännande och tankeväckande läsning. Och mycket av det som jag uppfattar som brister kommer nog av att jag har svårt att få av mig de akademiska glasögonen. Den som läser Molanders essä som resultatet av ett forskningsprojekt blir inte bara besviken utan också frustrerad. Svängningar är stora, språket är bitvis olidligt pretentiöst och ofta ersätts detaljerad analys och argumentation av citat alltifrån Bibeln och Koranen till bröderna Wright (de första som genomförde flygningar med en motordriven flygmaskin).

Så tricket för att kunna njuta av den resa som Molander gör i historien och mellan discipliner är att släppa de akademiska kraven på stringens och objektivitet och i stället läsa texten närmast som en roman. Även om de nedslag som görs

i olika kontexter är valda för att driva en specifik tes är de intressanta. Och även om jag inte köper vare sig Molanders modell eller allmängiltigheten i hans slutsatser så övertygar han mig om en sak: att samhället är i ständig förändring och att en pågående dialog (eller med hans ord, återkoppling) är en nödvändighet.

Johanna Möllerström

Assistant Professor i nationalekonomi vid George Mason University i Virginia, USA, samt affilierad forskare vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN) i Stockholm

REFERENSER

Piketty, T (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press, Cambridge, MA.